

Kardyni-Pelikánová, Krystyna; Pelikán, Jarmil

[Janaszek-Ivaničková, Halina. O współczesnej komparatystyce literackiej]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1983, vol. 32, iss. D30, pp. 109-110

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107931>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

cích se vysvětlit existenci stejných nebo podobných témat, motivů a dokonce syžetů u různých národů, někdy etnicky hodně vzdálených.

Kaiserova kniha se více než jako „úvod“ do srovnávací literární vědy jeví jako soubor vybraných kapitol z komparatistické problematiky. To není této disciplíně k neprospěchu, zvláště když jádrem knihy jsou konkrétní komparatistické analýzy.

Milan Kopecký

Halina Janaszek-Ivaničková, O współczesnej komparatystyce literackiej.
Warszawa 1980.

V četných pracích zaměřených k problematice srovnávacích literatur bylo mnoho místa věnováno náležitěmu vymezení předmětu komparatistického bádání. V této souvislosti se často ozývaly otázky týkající se samé podstaty oboru: je to věda pomocná, anebo je to věda samostatná? Když pomocná, tedy ke které disciplíně náleží? Když samostatná — jaké je její postavení mezi ostatními obory, kde jsou hranice a styčné body s dalšími vědními odvětvími? Jaká vědecká metoda se v ní dá nejlépe uplatnit? Podobné otázky je možno uvádět dál a odpověď na ně je do značné míry závislá na tom, z jakého hlediska se na komparatistiku díváme. Zdá se, že v tomto případě je možno použít travestace známého De Saussurova výroku, vyřčeného u jiné příležitosti, že „the point of view creates the object“.

Těmto otázkám se nemohla vyhnout ani autorka nejnovější polské komparatistické publikace *O współczesnej komparatystyce literackiej*, vedoucí pracovnice literárního oddělení slavistického pracoviště Polské akademie věd Halina Janaszek-Ivaničková, jejímž kmenovými obory jsou především bohemistika, slovakistika a polonistika. Naše vědecká obec ji poznala z publikací o K. Čapkoví, L. Stúrovi, S. Žeromském a mnoha statí, v nichž zdůrazňovala v prvé řadě sociologické hledisko literárněvědného bádání.

Práce Ivaničkové zaplňuje citelnou mezeru v polské komparatistické literatuře. V úvodních kapitolách přináší přehled světového vývoje komparatistiky, v závěrečných se snaží co nejpřehledněji postihnout předmět srovnávacího bádání. Autorka se zúčastnila několika vrcholných zasedání čelných představitelů oboru z mnoha zemí a zkušenosti z nich připojila ke svým postřehům o práci badatelů polských. Publikace je vybavena bohatým poznámkovým aparátem, výběrovou bibliografií předmětu, jmenným rejstříkem a slovníčkem pojmů.

V nástinu vývoje komparatistiky se autorka soustředila hlavně na postupné změny v chápání srovnávací vědy, jí používaných metod a ve vytváření badatelských okruhů. Sleduje vznik prvních srovnávacích pojmů a vymezení jejich obsahu za renesance, osvícenství, v 19. a našem století; tuto část své knihy uzavírá zhodnocením úlohy van Tieghema pro další rozvoj srovnávacího úsilí. Jeho podnětný model bádání — zjišťování vlivů, styků, vztahů a faktografické zkoumání převážně hilitérárních vztahů — vedl však podle Ivaničkové ve svém důsledku ke krizi komparatistiky a k poválečným dlouhým polemikám o tom, co se má stát vlastním předmětem srovnávacího studia literatury: literární dílo samo, nebo — jako dosud — souvislosti, které existují mezi literárními artefakty, tedy styky, vlivy apod. Ivaničková poukazuje na to, že vlivem americké školy se na konferencích prosazoval názor o nutnosti zkoumání díla, tedy poetik (na tuto skutečnost již dříve poukazoval A. N. Veselovskij a čeští badatelé, na počátečních komparatistických kongresech však socialistické státy nebyly zastoupeny). Zároveň byla na těchto konferencích odsuzována metoda hledání ohlasů „velkých“ literatur u literatur „malých“, což v minulosti nezřídka vedlo k zaujímání nacionalistického stanoviska. Navrhovalo se zde, aby se komparatistika zabývala všemi literaturami, celou světovou kulturou. Ivaničková ve své knize dost podrobně i s patřičným nadhledem informuje o průběhu a výsledcích jednání na jednotlivých konferencích, organizovaných Mezinárodním sdružením srovnávací literatury AILC.

Podrobněji si autorka všímá také formování názoru na komparatistiku v socialistických zemích, hlavně v Sovětském svazu, kde srovnávací metoda byla dlouho považována pouze za součást literární historie, jejímž cílem bylo ukázat styky a vztahy

národní literatury s okolním světem. Teprve v pracích Iriny Neupokojevové a dalších došlo k renesanci komparatistiky, ke zdůraznění skutečnosti, že bez ní není možno zkoumat a náležitě postihnout vývoj národní literatury, která se geneticky, typologicky i kontaktové začleňuje do světového literárního dění.

Po četných diskusích mezi představiteli komparatistiky v různých zemích dospělo se v podstatě k tomu, že se dnes komparatistika zabývá problematikou tvárných prostředků i světonázorovými otázkami, nejen poetikami, ale též ideově estetickým obsahem. Používá se různých badatelských metod (historické, strukturální, sémiotické), projevují se snahy dosáhnout s její pomocí syntézy literárního bádání, stejně jako úsilí o to, aby se komparatistika stala nejvyšším článkem literární vědy, její filozofii.

V závěrečných kapitolách se Ivaničková snaží zaujmout vlastní postoj k otázkám řešeným v polemikách o komparatistice a vyslovit svoje pojetí předmětu a smyslu této disciplíny. Soudí, že je třeba v prvé řadě zkoumat literární fakty, ne vztahy mezi nimi. Rozhodně se staví proti zkoumání biliterárnímu, jehož výsledky nemohou být uspokojivé v perspektivě literatury světové nebo evropské; kloní se k názoru, že pro náležité srovnání faktů je třeba vycházet z průzkumu příslušných jevů v několika jazykových oblastech. Podle ní je tedy komparatistika „rozsířenými dějinami národní literatury“, je jí vlastní metodologický pluralismus, je „funkcí literární vědy“ a směřuje ke stanovení obecných zásad literárního vývoje. Dále autorka poukazuje na málo prozkoumané oblasti komparatistiky jako: 1. vztah literatury k ostatním druhům umění, 2. vztah komparatistiky k teorii literatury a 3. nutnost vymezení toho, čím se liší komparatistické bádání od jiného literárněvědného výzkumu. Podle Ivaničkové se pro osvětlení vztahu literatury k ostatním druhům umění nejlépe hodí sémiotika. Tuto oblast by však polská autorka nejráději postoupila zvláštní disciplíně. Podobné zobecnění komparatistického výzkumu by přenechala literární teorii. Srovnávací literatura by měla přinášet pouze materiál pro toto zobecnění. Pokud jde o vymezení předmětu srovnávacího bádání, autorka soudí, že komparatistika se od literární historie liší ne metodou nebo předmětem zkoumání, nýbrž zorným úhlem, z něhož se na tento předmět hledí – a tím je mezinárodní kontext literárního faktu. Autorka poukazuje také na to, že komparatistika může být šanci pro literatury nepsané ve světových jazycích. Při náležitém zařazení děl tzv. malých literatur do světového kontextu a při stanovení správné hierarchie hodnot je možno poukázat na pravou hodnotu těchto děl, někdy neprávem pomíjených a zastiňovaných díly tzv. velkých literatur.

V závěru knihy si Ivaničková všímá vývoje polské komparatistiky, uplatňované v rámci jiných oborů nebo jako samostatné vědní disciplíny od renesance do naší doby. Navrhuje také zřízení takové organizační jednotky, která by komparatistický výzkum zajišťovala (např. katedry srovnávací literatury apod.).

Krystyna Kardyni-Pelikánová — Jarmil Pelikán

Die alttschechische Reimchronik des sogenannten Dalimil. Herausgegeben im Jahre 1620 von Pavel Ješín von Bezdězí. Nachdruck mit einer Einleitung von Jiří Daňhelka. München 1981, Verlag Otto Sagner, 293 stran.

Habent sua fata libelli: na počátku dalimilovského bádání stojí Ješínův text z roku 1620, na jeho prozatímním konci stojí po třech a půl stoletích fotomechanická edice Ješínova textu. Okruh se uzavírá a problematika jím vymezená se stala dílčím tématem úvodní Daňhelkovy studie. Muselo v ní být i více: předchozí okruh zabírající tři století od vzniku kroniky do Ješínova vydání i náznak okruhu budoucího, v němž významné postavení zaujme připravovaná kritická edice naší první veršované kroniky.

Úvodní studie přináší na str. 7 až 37 myšlenkové a tvarové hodnocení kroniky, stanovisko k autorské otázce i ke genezi konvenčního označení jejího autora, k dataci a hodnocení dochovaných rukopisů a tisků a jejich rozdělení do dvou, event. tří redakcí, dále výklad o překladech do němčiny (tj. veršovaném překladu textu první redakce a prozaickým překladu textu druhé redakce) i o předpokládaném, ale dnes neznámém překladu do latiny, vylíčen je tu Ješínův život a jeho politická i literární činnost, jsou analyzovány obě předmluvy k jeho edici i Ješínovy názory na její jazyk,